

КОНТРЕФОРМА СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Анотація

Розглянуто питання судової реформи в Україні. Аналіз законопроекту про судоустрій України (реєстр. № 2834) вказує на хибність обраного шляху у перебудові судової системи, зокрема методологічно неправильному застосуванні принципу спеціалізації.

Аннотация

Рассмотрены вопросы судебной реформы в Украине. Анализ законопроекта о судоустройстве Украины (реестр. № 2834) показывает ошибочность избранного пути по перестройке судебной системы, в частности методологически неправильном применении принципа специализации.

Annotation

In the report it is considered the legal nature of jurisdiction and problems of its applicability in the process of forming the modern legal system. The attention is stressed to understanding the jurisdiction as one of the remedial guarantees to adhere to the democratic principles of justice.

Вектор судової реформи в Україні вже в котрий раз змінює свій напрямок. Це засвідчують внесені Президентом України законопроекти про судоустрій та статус суддів (реєстр. № 2834, реєстр. № 2835). В них наголошується на формуванні безстороннього, незалежного і справедливого суду, проте їх аналіз ставить під сумнів можливість досягнення цієї мети за допомогою запропонованих змін.

Перше, на що слід звернути увагу, це неузгодженість передбаченої проектом закону про судоустрій системи судів з положеннями ст.125 Конституції України. Запропонована авторами законопроекту система судоустрою фактично зводить нанівець принципи її побудови. Як наслідок - дестабілізація судової системи та неефективність правосуддя. Коріння проблеми у методологічно неправильному розумінні конституційного принципу спеціалізації, що призвело до «розмивання» різниці між загальними та спеціалізованими судами.

Авторами законопроекту про судоустрій (реєстр. № 2834) фактично пропонується надати статус спеціалізованих всім судам. Проте, слід нагадати, що принцип спеціалізації полягає у спеціалізації тільки окремих судів та їх виділенні з системи загальних, а не у перетворенні загальних судів у спеціалізовані. Крім того подібний підхід авторів проекту порушує логіку структури судів як по вертикалі, так і по горизонталі. Зрівняння за статусом спеціалізованих і загальних судів, а точніше позбавлення останніх статусу загальних і прирівнення їх до спеціалізованих, руйнує основні принципи побудови системи судів.

Історично склалося, що загальні суди, як основні суди, розглядають всі

справи, а спеціалізовані суди, як особливі, лише окремі, чітко визначені законом категорії справ, виключені з підсудності загальних. Це є одним з основних правил підсудності покладених в основу побудови судової системи. Порушення його веде до негативних наслідків: невідповідність юрисдикції судів, збільшення спорів про підсудність. Все це ставить під питання ефективність правосуддя. Не можуть в правовій державі приймати протилежні рішення з одного і того ж предмету спору між тими ж сторонами різні суди.

Не менш дискусійним залишається питання судових ланок. Законопроект передбачає існування дворівневої системи місцевих судів: дільничних (районні, районні у містах, міські та міськрайонні) та окружних судів (господарські, адміністративні і кримінальні). Створення цивільних окружних судів проектом не передбачено. Систему апеляційних судів пропонується створити з апеляційних судів, що розглядатимуть цивільні і кримінальні справи, апеляційних господарських судів та апеляційних адміністративних судів.

Всю цю систему будуть інстанційно очолювати Вищі спеціалізовані суди: Вищий цивільний суд, Вищий кримінальний суд, Вищий господарський суд, Вищий адміністративний суд. На чолі піраміди залишається Верховний Суд України, проте позбавлений касаційних функцій. Зауважимо, що звуження повноважень Верховного Суду може мати наслідком руйнацію єдності системи судів загальної юрисдикції.

Аналіз запропонованого судоустрою вказує на непослідовність застосування нової концепції спеціалізації авторами законопроекту. Вищі спеціалізовані суди за логікою побудови судової системи повинні мати під собою ієрархічно вибудовану систему. Але цього не спостерігається щодо нових Вищого кримінального та Вищого цивільного судів. Так, місцеві дільничні суди мають розглядати і цивільні, і кримінальні, і адміністративні справи, без будь-якої додаткової спеціалізації. На цьому рівні має ще існувати кримінальний окружний суд, підсудність справ якому взагалі залишається незрозумілою. Апеляційне провадження знову пропонується об'єднати в одному суді і щодо цивільних і щодо кримінальних справ. Проте касацію вже будуть здійснювати, знову ж такі окремо, відповідні Вищі спеціалізовані суди.

Така конструкція судоустрою є важко зрозумілою не тільки для звичайних громадян, а й для професійних юристів та науковців. Зрозуміло лише одне: перебудова загальних судів під структуру спеціалізованих є хибним кроком, що може призвести до хаосу у правосудді.

Загальні суди мають залишатись єдиним цілим, зберігши свою сутність стержня судової системи. Їх компетенція має включати розгляд всіх цивільних і кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. Сама ж побудова системи загальних судів повинна співпадати з функціональними повноваженнями у сфері правосуддя: розгляд справи по суті, апеляція і касація. Для цього достатньо триланкової системи судів. Утворення в цій системі Вищого цивільного та Вищого кримінального судів (замість «мертворожденного» Касаційного суду) є недоречним. За таких умов можливо досягти поставленої законотворцями мети: доступності і ефективності правосуддя.